

МАРТИН ТАБАКОВ*
**НЕКЛАСИЧЕСКА НАУЧНА ОБЛАСТ ЛИ СА ИЗСЛЕДВАНИЯТА,
СВЪРЗАНИ С ПОЯВАТА И РАЗВИТИЕТО НА ЖИВОТА
НА ЗЕМЯТА?¹**

Abstract: Questions related to the emergence and development of life on Earth are basically of a philosophical kind and are more complicated than the superficial assessment that “Evolutionary Theory (ET) is science and Intelligent Design (ID) is pseudo-science”.

From a Hegelian viewpoint, it may be considered that ID is a “negation of the negation” of creationism, i.e., a positive development of the latter, a “synthesis between it and ET”. The sharp criticism aimed by scientific thinkers at ID can also be explained by their perception of it as a treacherously veiled creationism.

It is necessary to show the theoretical constructs used by ID and ET. In ET, they are related to the vague, and hard to explicate, concepts of “natural (development)” and “intervention”, concepts that go beyond the fields of particular branches of science. The basic question is, “Is it possible, using means that are internal to a system, to show that this system is self-organizing and self-structuring, and that no significant external influence has been exercised upon it?”

Science claims to have a monopoly on Truth, but every monopoly is dangerous and holds the risk of misuse, especially if the verification and falsification of ID and ET are presented only by proponents of one of the two theories.

In the history of science, there have been many mistaken, incomplete theories that, nevertheless, were predominant in their time. The study of the emergence and development of life on Earth is a non-classical field of science, and for some questions, science might not have a good explanation at the present stage of its development.

The a priori rejection of the idea of rational participation in the emergence and development of life on Earth underestimates the possibilities of the development of science and civilization, and the potential power of reason.

After 70 years of aggressive atheism, the rejection of atheism and the imposition by the government in Russia of a strict, archaic, old-ritual Orthodoxy is indirectly a blow aimed at ET as well.

Keywords: Evolution; Evolutionary Theory; Intelligent Design; synthesis; creationism; constructs; natural; development; verification; falsification; Science; atheism.

Публикувахме серия статии, излагащи аргументи „за“ и „против“ интелигентния дизайн (ИД) и Еволюционната теория (ЕТ), свързани и с въпросите за отношението наука–псевдонаука. И разбира се успоредно с това и големия философски въпрос – „случайна или предизвикана е еволюция на Земята“. Приключвайки етап от дискусиата, ще дам и моята позиция на философ-рационалист по този важен дебат. И с това косвено ще разясня защо, въпреки лошия имидж на ИД и сред повечето учени биолози и сред повече-

---

* Проф. дфн в ИИОЗ, БАН. Email: marmatab@gmail.com

¹ Статията е подготвена в рамките на текущ изследователски проект „Некласическа наука и некласически логики. Философско-методологически анализи и оценки“, финансиран от Фонд Научни изследвания по конкурсна сесия 2017 г. с договор ДН 15/14 от 18.12.2017 г..

то български философи, навремето инициирах дискусията. Темата е и сред задачите, които съм поел като участник в проект към ФНИ.

Тогава реших, че в темата има доста постановки от **философско естество** и те именно ми дават основание да започнем дискусията. С развитието на цивилизацията ни науката и философията иззеха много от функциите на религията – обясняват светът, дават мироглед. От своя страна, частните науки също поеха някои, считани за философски въпроси. Но има и достатъчно останали за философията и темата за живота е сред тях. Въпреки самолюбието на частните учени, въпросите, **свързани с появата и развитието на живота на земята**, са (поне засега) основно философски, а не частно научен проблем. И не е коректно частните учени да се опитват да дават категорични постановки в области, които са извън тяхната компетентност.

Посочвайки тук мотивите, които са ме ръководили при започването на дискусията ще отбележа, че тогава естествено не разполагах с появилите се впоследствие статии, в които се споменават и разглеждат и свързани с мислите ми навремето теми. Все пак в този, може би позакъснял, отговор на критиката, ще спомена и тях, защото те изиграха важна роля в мотивацията ми. Но имах и някои други философски гледни точки, които и впоследствие не бяха изложени в дискусията. И затова тук смятам да запълня празнотата, като дам и още няколко интересни погледа върху темата.

Навремето Сава Петров ни учеше, че добрият философ на науката трябва, разбира се, да е в течение на развитието на частните науки, но и от своя философски **„птичи поглед“** да гледа отвъд и над него. И така да напипа и изведе същественото, да открива тенденциите и да обърне внимание на неща, които, заровени в детайлите, частните учени невинаги забелязват и осъзнават. Аз често сравнявам задачата на Философа с Птицата от известната притча за хората, които си подавали в кръг едни и същи тухли около голяма сграда. Естествено, нямало как да го знаят – всеки получавала тухла от предишния и я подавал на съседа, но къде отивали тухлите нататък не е можела да види. А Птицата (Философът) полетяла, погледнала отгоре (от птичи поглед!), забелязала ситуацията и ги предупредила. „Замисляте ли се какво всъщност правите? Какъв е смисълът от работата ви?“ И частните учени не бива да реагират както самонадеяните работници: „Ти, вместо да философстваш, по-добре се опитай да свършиш някаква полезна работа! А ако нямаш сили да пренасяш тухли, не пречи на тези, които могат да правят това!“

Един опит за анализ от „птичи поглед“ върху темата на дискусията ми показваше, че нещата са доста по-дълбоки и затова оценката – „ЕТ – наука, ИД – псевдонаука“ е все още дискуссионна. И че крайните оценки пораждаат и крайни контраоценки и ненужни конфронтации, а не конвергенция.

1. Диалектически поглед

Основен закон на диалектиката, дълго време изучаван и в училище, бе формулираният от Г. Хегел „Закон за Отрицание на отрицанието (ЗОО), показващ спираловидния процес на развитието на даден обект или теория. Според ЗОО, движейки се спираловидно, те се връщат към наглед предишен

етап, но на по-висока степен на развитието на обекта или теорията. Етап, при който част от старото е отпаднало, но от старото е взето жизненото, което се обединява, синтезира заедно с полезното от „отрицанието“ на предишния му етап, отхвърляйки и част от него. Така развитието минава през степенята на утвърждаване на нещо, след това през степенята на неговото отрицание и най-сетне – през степенята на отрицание на отрицанието – синтез на предишните две. Развитието се движи от простото към сложното, от низшето към висшето по възходяща, но не права, а спираловидна линия. ЗОО отразява тази спираловидна форма на развитието. Тази форма на развитието не е случайна, а е тясно свързана с процеса, който именно наричаме „отрицание на отрицанието“. Хегел нарича етапите „теза, антитеза и синтез/-а“.

При научни теории този закон се реализира в перманентен цикъл – теория, излагаща определена теза, друга теория – антитеза на първата, и накрая: трета теория – синтез на двете, в която се вплита всичко полезно, утвърдилото се първите две теории, но отпадат спекулативните, непотвърдените елементи от тях. На новата, по-висока степен на развитие теорията има момент на връщане към началните постановки, но вече на друга, по-задълбочена основа, даваща отговор на критиките към предишната степен.

За мен ЗЗО е наречено закон по скоро метафорично и е повече методологичен принцип, описващ процеса на развитието – по-високата степен е синтез на предшестващите етапи на развитието и ги включва в себе си. Но във всеки случай не мисля, че тази постановка трябва да се отхвърли, както с основание се отхвърлиха някои ленинско-сталински политически постановки, претендиращи, че се позовават на Хегел. Тя си е жизнена!

От тази позиция първата мисъл, която навремето ме споходи бе въпроса „доколко тази постановка е приложима при анализ на развитието на теориите, свързани с появата и развитието на живота на земята?“ Не влиза ли развитието на теориите за обяснение на появата и развитието на живота на земята в горната схема? И ако **ДА, доколко може да се счита, че ИД е отрицание на отрицанието на креационизма**. Тогава реших, че схемата е удобна, работи и не може да бъде априорно отхвърлена. В началото е креационизмът, даващ обяснение, свързано с дейността на някакво свръхсъществуване. После ЕТ е отрицание на креационизма, използващо методите и резултатите на съвременната наука. И накрая – ИД не е ли синтез на двете, включващ и методите на съвременната наука от ЕТ, и идеята на креационизма, че нещо толкова сложно не може да се появи без участието на разум? Но отхвърлящ както наивните, мистични обяснения на креационизма, така и не по-малко неясната и трудно доказуема идея на дарвинистите за „естествена еволюция“ без никаква разумна намеса, дори и в началото!

Сред идеите на диалектиците бе и тази за следната форма на „диалектически синтез“ – „(нито А, нито не-А) – следователно (и А, и не-А) - синтез“. Навремето Хр. Смоленов активно я пропагандираше. Ако я приложим за случая проблемът „Еволюция или сътворение“ става – „нито чиста Еволюция, нито мистично сътворение – „сътворена от разум еволюция“!

Очаквах колегите да преценят дали точно ИД е нужният синтез. Но за мен такъв наистина бе нужен. И ако има шанс ИД да се развие и стане такъв, трябва да се подкрепя и насочва в тази важна посока. Категоричното му отхвърляне и игнориране е вредно и за науката и дори за ЕТ.

2. Остатъчен образ

Острата критика на сциентистите към ИД донякъде си обяснявах и с това, че те го възприемат като коварен, замаскиран креационизъм. И като такъв яростно го критикуват с цялото възмущение на „истинските учени“ към псевдонауката. Но без да помислят, че ИД би могъл да се възприеме и като „снемане“ (в смисъл, в който го използват диалектиците) на креационизма, т.е. **негово позитивно развитие**. И сциентистите продължават критиката с патоса, с който критикуват креационизма. Това би могло да се нарече и „Остатъчен образ“. Но е и характерно за липсата на диалектично мислене при немалко частни учени, а и на повечето, доскоро декларирали принадлежност към диалектиката, философи. По същия начин казионните марксисти от съветския блок (а немалка част от тях сега са сред враговете на ИД) яростно критикуваха социалдемокрацията като опит „коварно да се заблуди работническата класа“. Вместо да помислят по сериозно и да осъзнаят, че тя бе „отрицание на отрицанието“ на дивия капитализъм, запазващо полезното от него – демокрация, пазарната икономика, но взимащ от „отрицанието“ (социална политика + диктатура на пролетариата) социалната политика. Така и се критикуваше идеята на „чешката пролет“ за „социализъм с човешко лице“, която също бе „отрицание на отрицанието“

Отказът да се признае, че теорията на опонента може би се е развила до „Отрицание на отрицанието“ си и че е достигнала етап на синтез, при който е вместила в себе си много твои моменти е психологически разбираем, много по-лесно е да се оборва стария вариант. Но не подобава на считащи се за учени, още повече на философи, че и диалектици и показва догматизъм.

Усложнението идва и от теолозите и креационистите, които упорито искат да изкарат ИД като продължение на тяхната теза, без да признаят, че ИД има смисъл основно като снемане, „отрицание на отрицанието“ на тезата им, която всъщност се отрича в най крайната ѝ, мистична част.

Навремето Сава Петров предложи интересна методологична метафора – Мислене с първа производна (МПП) – за случаите, когато се стига само до първите налични предпоставки и се правят само най-близките до ума и най-очевидни и естествени изводи. Тя идва от Аристотеловата теория за движението, според която прилагането на сила към тяло му придава скорост (първа производна на преместването по времето, докато последващ по-задълбочен анализ показва, че всъщност става дума за ускорение – втората производна.) „Натрапчива е констатацията, че примерите за сполучливо, нетривиално МПП са силно групирани в началния стадий на развитието на научни и прагматични области и постепенно оредяват със задълбочаването на науката и усложняването на практиката“ (Петров 1981). С развитието на областта степента на сложност на проблематиката, обусловена от свойствата

на изследваната структура, и отношенията, определящи проблемната ситуация, стават по-сложни и изискват много по-аналитично и задълбочено мислене – с МПП се достига само/до тривиални или погрешни изводи. Та ми бе интересна и темата – проява на МПП ли са началните опити за обяснение на появата и развитието на живота на земята? Не са ли резултат на МПП и идеята за Бог – щом нещо съществува, то е създаване на даден субект (с вид на човек - мъдрец), но и контра идеята – само се е развило от нищото. Не е ли резултат на МПП и категоричната оценка „ЕТ – наука, ИД – псевдонаука“. И се замислих – не е ли време да се погледне по-дълбоко и чрез този поглед да се потърси нещо синтезиращо (снемането) и двете тези?

3. Верификация и Фалсификация на ИД и ЕТ

Верификация и Фалсификация са важни понятия от философията на науката. Процесът на установяване на истинността на определено твърдение или теория се нарича Верификация. Но въпросът за методите за верификация на дадена теория и в частност на ИД и на ЕТ не е тривиален. И за да избегне трудностите при опитите за верификация на една теория, Попър е предложил концепцията за анализ на научните теории и тяхната Фалсификация – метод за евентуално отхвърляне чрез емпирична проверка на дадена хипотеза или теория. Основен момент е очертаване на емпирично проверимите следствия от теорията. Ако теорията е вярна, то и те трябва да са верни. Но ако се открие следствие, което при емпиричната проверка се е оказало невярно, то (по *модус толенс*) и теорията не е вярна. Тогава е добре да се посочат кое би фалшифицирало ЕТ и ИД. И се питах „не се ли опитва ИД да прави нещо подобно – търси сред следствията на ЕТ такива, които са емпирично проверими, но неверни“. А също се опитва да посочи и емпирично проверими факти, необясними от ЕТ. Не е ли с това ИД позитивна проява на задължителния научен скептицизъм?

Сред трудните въпроси на ЕТ е и обяснението на началото на биоестволюцията. То често изглежда твърде спекулативно, изсмукано от пръстите, само и само да се покаже, че животът **може** да се е самозародил, сам, без външна намеса. Но според термодинамиката развитието се движи от по-сложни явления към по-прости, това дава и закона за ентропията. Докато според водещите хипотези възникването на живи организми е обратен процес. Как е възможно да се е случило? Как от неорганични молекули са се образували органични и как от органичните – първите живи клетки. С Въпроса се запознах доста отдавна четейки Лем1968 особено глава 2. (Там, в гл. 8, са обсъдени и някои ограничения на еволюцията.) Ако е резултат на щастлива случайност, която трудно би се повторила, доколко е обект на науката и как стоят въпросите с верификацията, съответно фалсификацията му?

Нужно е и коректно боравене с логически и модални понятия. Нещо често срещано сред представителите на точните науки е неразбирането, че ситуацията включва понятия от неklasическата логика, особено модални. И те продължават да разсъждават само с понятията на класическата логика. Оттук се появява и неразбирането, че повечето „доказателства“ за „верността“

на ЕТ – палеонтологични, ембриологични, анатомични и молекулярни в най-добрия случай показват само евентуална **възможност нещата да са се развили без външна намеса**, но не дават **необходимостта** на това. „Възможно А“ показва само, че „не-А“ не е вярно, но не и че А е вярно.

Не е зле да се осмислят и някои моменти от класическата логика – не трябва да се смесват, а да се различават двете – „Argumentum ad Consequentiam“ – при което, когато заключението **не ни харесва** (но не е невярно!), отхвърляме и предпоставката, и „доказателство чрез допускане на противното“, при което допускането до вярност на предпоставката **води до абсурд**, а това класически я опровергава.

4. Какви теоретични конструкции ползват ИД и ЕТ

Теоретични конструкции се наричат чисто теоретични понятия, за които липсват външнообективни референти. Използва се и терминът „Идеални елементи“, като и други, „чисто теоретични понятия, чисто теоретични конструкции (чисто теоретични термини, конструкции)“, „чисти конструкции“; „идеални конструкции“; „чисто потенциална реалност“; „Свойства, имащи не субстратно, а функционално битие“. Чисто теоретичните понятия нямат достъпни за наблюдение обекти. Често някои термини и свързаните с тях твърдения нямат външни референти, но са необходими за дадена научна система. В някои случаи това се прави временно, с надеждата, че за в бъдеще те ще бъдат елиминирани. Но има теории, използващи съществено „чисто теоретични конструкции“, в тях те са важен и понякога дори основен елемент от системата. В съвременната наука понякога и едни, и чисто теоретични понятия се определят чрез други такива. Така при отношението „теория–реалност“ се увеличава броят на междинните опосредстващи звена. Има много статии по темата за елиминирането на теоретичните конструкции.

Та се надявах да се анализират какви **теоретични конструкции** използват и креационизмът, и ЕТ, и ИД, и доколко те могат да се елиминират.

От тази постановка ми изглеждаше, че „Бог“ е мощен теоретичен конструкт, лесно обясняващ нещата. Но е твърде спорен, изкуствен, прекалено силна идеализация. ЕТ се опитва да покаже, че този теоретичен конструкт може да се елиминира. Но ЕТ има ли и кои са нейните теоретични конструкции? Адептите на ИД ще имат успех ако ги посочват и покажат, че теоретичните конструкции на ЕТ не са по-приемливи от креационистките.

Но за мен (като важен от философска гледна точка момент) се набиваха на очи въпросите, свързани с **неясните и трудно експлицируеми понятия „естествено (развитие)“, „изкуствено“, „намеса“**. Осъзнават ли ортодоксалните сциентисти, че тези понятията излизат извън областта на частните науки и са повече обект на философията? И че въпросът **„Имаме ли някакъв („научен“?) метод да разграничим „естествено“ от „неестествено“** е сериозен и много трудно решим! Може би отговорът и да е „Да“, но ако „действието“ е било на нашето равнище на развитие или най-много на едно ниво по-високо! Вероятно колкото по далечна и опосредствена е намесата, толкова по-трудно е откриваема. Разумна е хипотезата, че с методите на

науката може да се открие намеса само ако е в рамките на наличното ѝ знание, или евентуално е свързано с някой близък етап на развитието ѝ.

Очевидни и елементарни примери лесно се откриваха и от ежедневието. Може ли едно растение да различи дали вали дъжд или е полято от някое разумно същество? Ами ако водата идва от сложна и невидима непосредствено напоителна система? А ако наистина вали дъжд, но той е резултат от разумна дейност – провокиране чрез изстрелване на нещо (ракети) в облаците. Едно МПП ще реши че е нещо естествено. Лесно ли страничен наблюдател може да разпознае кое стъбло е „естествено“ поникнало от паднало зърно и кое е посадено с цел? Ами ако е паднало, но в резултат от нечие съзнателно действие? Нашата цивилизация има значителни успехи в селекция на сортове растения и породи животни. Кое куче е „естествено“ и кое е от внимателно отгледана от човека порода? Биха ли познали лекари от преди 100–200 години дали някой е с присъдено сърце? Вече имаме значителни успехи с ГМО. Но дали биолозите от миналото ще могат да различат един ГМО продукт от „естествено“ еволюирал обект?

И накрая – как да се покаже дали трите основни момента на ЕТ: наследственост, изменчивост (мутации) и подбор, са резултат на самоорганизация на системата или са елемент от външен, предварително зададен, алгоритъм?

Трудният въпрос бе: **„Може ли със средства, вътрешни на една система, да се покаже, че тя е самоорганизираща се, самоструктурираща се и не е имало никакво съществено външно за нея въздействие?“** И то при ясното съзнание, че дори и ако нещо, за което се подозира, че е външно въздействие, **може** да се обясни и с вътрешни за системата моменти, това не гарантира, че не е било външно. **Може**, но не е задължително!

5. Монополът винаги е опасен!

Имало е времена, в които монопол за Истината е имала религията. И тя с всички средства, вкл. репресии, се е борила да го запази. Но религията отдавна е загубила този монопол. Постепенно Науката се утвърди и фактически вече тя вече претендира за **монопол** над Истината. А е ясно, че **всеки монопол е опасен и крие съблазън от злоупотреби с него**. Кое то при една остра полемика не може да бъде изключено. Особено, като добавим и значителните финансови потоци към правещите наука. **Ако и верификацията, и фалсификацията и на ИД, и на ЕТ се дава само от привърженици на една от двете** и не се признават и не се публикуват резултати на привърженици на другата, ако в редакциите на авторитетни списания доминират привърженици само на едната... злоупотреби не са изключени. Стигащи дори до използване на репресивните мерки срещу учените, подкрепящи ИД. (Тук пак се появява „Остатъчен образ“ – привържениците на ЕТ продължават да се борят срещу сянката, спомена на ималата тоталитарен монопол религия и я намират и в ИД. Но от „птичия поглед“ се вижда, че всъщност вече Те имат такъв тоталитарен монопол.)

Тази теза често се използва от опонентите на ЕТ, те дават примери на учени, загубили работата си заради симпатии към ИД, или дори неприсъж-

дане на Нобелова награда на заслужили такива. Споменават и за натаманени фалшиви изследвания, показващи уж правотата на ЕТ. И макар че на пръв поглед ми изглеждаше пресилена, като човек, живял в едно тоталитарно общество, не можех да я игнорирам. Защото знаех как при пълен монопол властта и пропагандата на идеологията ѝ са всепроникващи.

(Като пример, че въпросите от социология на науката и дори от житейско-битов характер не бива да се подценяват, ще спомена нещо, свързано с дискусиата тук. В Гурова 2016 се критикува списанието за публикациите на Велкова, симпатизиращи на ИД. Най-лесната защита и отговор на тези критики бе формалният аргумент (даден и в списанието), че Велкова е защитила успешно с единодушно решение на жури от пет професора. Да, тук лесно може да се възрази, че вината е на необмисления и вреден закон на бившия министър С. Игнатов, позволяващ фактически всяка институция сама да избира удобно за докторанта им жури. Но за Л. Гурова бе трудно да използва този аргумент, защото ще трябва да признае, че неин колега и бивш ректор в НБУ има огромна вина за деградацията на Българската наука!)

Допускайки тезата за злоупотреба с монопола, постановки като: „посочете поне няколко известни, утвърдени, признати от световната научна общност учени, които да не приемат ЕТ, вече не тежах, след като в „световната научна общност“ доминират адептите на ЕТ и не се допускат други!

На мен тя ми напомняше на тезата: „всички утвърдени, сериозни български философи от периода 1960–1990 бяха марксисти“. Ами само на такива се даваше право да бъдат „утвърдени философи“! „Философ“ бе тъждествено на „марксист“. Другомислещите или се маскираха като марксисти и така минаваха между капките, или не записваха философия или друга, свързана с идеологията, специалност! И от това ИД ми ставаше симпатичен, жертва.

Надявах се сциентистите да разберат, че макар и изглеждащ убийствен, техният въпрос е толкова значим, колкото опитите на креационистите да питат: „посочете поне няколко известни, утвърдени, признати от световната научна общност учени от XII–XVIII век, които да не приемат съществуването на Бог“. Ами че такива, и да не са били репресирани, не са могли да получат известност! Креационистите често се позоват на утвърдени учени – вярващи християни като Коперник, Галилей, Декарт, Нютон, Лайбниц, Паскал, Хершел, Фарадей, Мендел, Пастър и др. Но всички те са се формирали и развивали в една силно доминирана от религията среда, при монополна позиция на религията! И в познанието, и в културата – не случайно големи художници са рисували предимно библейски сюжети.

Аналогично бе и в съветския блок и човек, живял при тоталитаризма, го знае добре. Дори и лица, не одобряващи практиката на системата, бяха принудени да работят за нея. Да добавим и монопола над образованието, моделиращо в голяма степен нагласите на младото съзнание за дълги години, влиянието на вече облечени родители и приятели! Така, след началния период на репресии, за да се запази такъв монопол такива вече не са и нужни. Новото поколение израства, убедено в правотата на наложената идеология,

и целта им е само по-добре да ѝ служат и развиват. Иска се голяма интелектуална смелост и много силно критично мислене да се усъмниш в добре структурираните догми на властващата идеология, даващи готови кальпи за всичко! Но дори и да има такива личности, те си остават сами – цензурата не позволява да научат, че и други са достигнали до техните „еретични“ изводи! И въпреки че не всяка информация можеше да се скрие, а и се считах за човек с развито критично мислене, дълго време след промените откривах нови моменти от промиването на мозъка ми. И виждах как съм се повлиял от всепроникващата, властващата идеология. А немалко колеги все още не го осъзнаваха и считаха много от идеологическите догми за верни. Какво остава за времето, когато религията е имала абсолютен монопол да промива мозъци и модела на нагласи. И то за много по-дълъг от 45 години период.

Та ако днес науката злоупотребява с монопола си, може да се появи горната ситуация! А ако го прави – задача на философията е да го отбележи!

6. Надценяване на възможностите на науката

Злоупотребата с монопола на науката е опасно и защото науката често се идеализира. А не трябва да забравяме, че науката невинаги дава истина от последна инстанция, тя дава само това, до което е достигнала, което може би е най-доброто, с което разполагаме, но не и абсолютната истина. По времето на египетския географ, астроном и астролог Птолемей **Науката** е казвала, че Земята е неподвижен център на вселената, а Луната, Слънцето, звездите и другите астрономични обекти се движат около нея. И неговата **Геоцентричната система** (математическа теория за движението на планетите около Земята) не само че не е противоречала на наличните факти, но и е **работила успешно** – давала е възможност да се получи позицията на небесните обекти на небето. Птолемеева система на света е била основа на Науката и в Европа, и в Китай – чак до XVII век. И вероятно тогавашни сциентисти яростно биха критикували всеки, който я оспори: „как може, не вярвате ли на науката, та това е **математически** доказано!“.

Историята на науката е пълна със спорни и дори погрешни теории, които са били утвърдени за времето си и са били „Науката“! Ще споменем Теплорода, Флогистона, етера.. За науката от първата половина на XX век Плутон е планета и дори откритието ѝ се е считало за тържество на теорията, показвала съществуването на обект (неизвестната планета?), масата на който е причина за отклонения в орбитата на Нептун. Впоследствие първо на „отклоненията“ сложиха кавички, а от над 10 години Плутон е понижен до „планета джудже“ и дори до „един от обектите в пояса на Кайпер“.

И това са примери от неживата природа! А какво да се каже за много по-сложните **живи** обекти? По времето на Молиер Науката е смятала, че пускането на кръв е важен метод за лечение (описано е и от драматурга). По времето на Ж. Верн хининът е бил чудотворно и безвредно лекарство и Ж. Верн го използва като елемент за драматизъм в свой роман. Могат да се посочат още стотици подобни примери. Трябва заслужено да оценим колко много за един век са напреднали биологията и медицината. Но нека помис-

лим и колко малко основания биха имали преди един век специалистите в тези области гордо да заявяват „науката е доказала...“ Ами не е доказала, напротив – още се е лутала. Но как ли ще оценят след век днешната наука.

Така че от **„науката не е показала, че нещо съществува“, не следва, че то не съществува!** И по-точното е – **„на днешния етап на развитие науката не е показала, че нещо съществува“**. Иначе може понякога да изпаднем в ситуацията на учения, заявил с величайшата надменност на знаещ, че „от небето не могат да падат камъни, защото на небето няма камъни“! Или на учения, „доказал“, че летенето математически и физически е невъзможно! А защо не и на учения, отхвърлящ съществуването на микробите – „Аз не съм ги виждал!“, или на непризнаването на генетиката. Което впрочем е било удобно политически. Основна идеологема на системата е била „диктатурата на пролетариата“ (в Табаков 2015 съм показал колко фалшива е била). Но сред критиците ѝ е била силна „аристократичната“ теза – обществото се е развивало и благодарение на своите усилия хора с повече (наследствени?) качества са заели позициите си. А вие сте прости работници и mužiци, **такава ви е наследствеността, родили сте се с по-малко способности. Тогава на какво основание искате вие да управлявате?** Както съм отбелязал в Табаков 2015 и на мен, още като ученик-отличник самостоятелно ми бе хрумнала тази постановка и за себе си тълкувах „диктатурата на пролетариата“ като „диктатурата на двойкаджиите“. А Лисенко давал силно оправдание и друга, анти-аристократична“ позиция – „средата е затыпила mužiци-те, но ако имат условията на „отличниците“ и те бързо ще станат такива“.

Повечето критици на ИД стоят на позиции, близки до позитивизма, и биха приели позитивисткото разбиране, че науката е нарастващо натрупване на позитивно знание от емпирично проверими факти и тяхното структуриране в теория. Но това, че една теория не противоречи на натрупаните факти, не я прави задължително вярна, още повече универсална.

Дори и да се приеме наивно-оптимистичната постановка – **„За всичко си има научно обяснение“**, от нея не следва, че **наличното** обяснение е истинно и пълно. А и най-важното: да не се забравя, че за някои неща **„на днешния етап на развитие** науката може и да няма добро обяснение“. Само тесногръди учени отказват да признаят, че има въпроси, които съвременната наука няма сили да осмисли и реши. Аз също съм сциентист и съм по-близо до постановката, че **в бъдеще, с развитието си, науката и за тях ще даде обяснение!** Но то може да включва и моменти, които днешната наука счита за спорни, само **защото се намира на ранен стадий на развитието** там. И по пътя до тях трябва да осмисли много други непознати неща! Има достатъчно области, прекалено сложни за възможностите и методите на днешната наука. И тя няма основание да твърди, че е дала безспорно и пълно обяснение. Такива има и при макро- и микросвета и **особено при въпросите, свързани с живота**. Такива изглежда са и въпросите за възникването на Вселената и тези за появата и развитието на живота на земята. И отхвърлянето на някоя постановка, нарочена като псевдонаучна е контрапродуктивно!

7. Некласическа научна област ли са изследванията на появата и развитието на живота на земята?

Характерно за описаните по-горе области е, че в тях се изследват обекти, които по своето естество и поведение са качествено различни от обектите, които традиционната наука е изследвала. Класическата наука е свързана с механистичното разбиране за света, с механистичните теории и концептуалното мислене в тях, емпирията ѝ е средното структурно равнище на неживото. Те дават и метод за изследване и на граничните случаи, на мега- и микро света, но е спорно доколко такава екстраполация е релевантна. Класическата наука е свързана с понятия като локалност, причинност, наблюдаемост – неklasическата наука е свързана с понятия като нелокалност, индетерминизъм, ненаблюдаемост. В биологията – устойчивост, изменчивост.

Ако се съгласим, че през XX век науката се е сблъскала с качествено нов тип обекти и изследването им, може да се нарече „неklasическа наука“, се появи въпросът: **„какви обекти има основание да се считат за обекти на такава неklasическа наука, в кои области на познанието, как те могат да се разпознаят?“** Обща постановка бе, че обекти на неklasическа наука (по специално физиката) може да се открият при гранични за нас, но не и за Вселената състояния на материята. Освен слоеве на материята – микро света и макрообектите – според мен това се отнася и за гранични за нас състояния – напр. обекти, движещи се с много голяма скорост, обекти при свръхниски и свръхвисоки температури. Основни методи на класическата наука са системно-структурен подход, редукционистки подход. За примери за неklasическа наука се посочват теорията на относителността, квантовата механика. Там ясно се проявяват проблемите, свързани с взаимодействията на обекти от различен тип и от различен слой на познанието – микрообекти и макроуреди. Проблемите са свързани с макропроекции на микро света.

Но това се отнася за неживата материя. А как стои въпросът за науките, изследващи живота. Обяснението на процесите на възникването на живота често се свързва и с теорията за самоорганизиращите се системи. Със синергетиката, науките за хаоса, системи, в които елементите са взаимосвързани и промяна или действие на един елемент се отразява върху останалите, фрактални обекти, пространства с дробен брой измерения. Още през 1947 г. В. Р. Ашби, в общата теория на системите използва термина „самоорганизация“. Появяват се и синергетиката на Хакен, И. Пригожин, Н. Н. Мойсеев, автопоезисът на У. Матурана и Ф. Варела, хиперциклите на М. Ейген, еволюционната концепция на развитие на Вселената на Е. Янч, единната трансдисциплинарна теория на Е. Ласло, клетъчната теория на Ф. Капри, теорията на детерминирания хаос, фракталната геометрия на Б. Манделброт и други. Общото за всички е, че изследват **качествено по-сложни системи, при които методите на класическата наука не са ефективни**. А това е една от характеристиките на **неklasическата наука**. Новите същности са качествено различни, изменящи се, те включват по-сложни субекти и структури. Те изискват не само нови теории, но и нови методи!

Тогава не се ли вписва тематиката за ЕТ и ИД в горните постановки? Не са ли въпросите, свързани с появата и развитието на живота на Земята, качествено по-сложна област, в която методите на класическата наука не са ефективни. Според мен отговорът бе „ДА“. И очаквах (и сега очаквам) статии, подкрепящи или евентуално оспорващи тази теза.

8. Има ли граници разумът?

Ако сме истински сциентисти, вярващи в потенциалните възможности на науката и разума, те не би трябвало да имат граници. Тогава априорното отхвърляне на идеята за разумно участие при появата и развитието на живота на Земята не подценява ли възможностите на разума и косвено възможностите за развитие именно на Науката? Доста наивно ми се струва да счи таме, че сме единствените разумни същества във Вселената. А допускането на други цивилизации в една безкрайна или поне огромна и много стара Вселена води и до идеята, че е много вероятно да има и много по-развити цивилизации, и то не малко! Дори толкова развити, че както ние градим и правим модели и експерименти и тя прави модели и експерименти с живота на някоя планета. И ако приемем, че нашата цивилизация едва излиза от детството си – спокойно можем да предположим, че една много по-развита цивилизация ще може и да гаси, и да създава звезди, да помага при раждането на планети около тях. И разбира се, да посее на някоя по-удобна за това планета живот. После да контролира развитието му, например да „ашладисва“ някои по-перспективни видове (напр. маймуни). Или дори да не се меси, да пуска за експеримент еволюцията и да я наблюдава – както днес се пуска компютър за един итерационен процес. А, погледнато от „птичи поглед“, итерацията (методът на последователните приближения) може да се тълкува и като аналог на еволюция в света на математическите структури. По същество при този метод се цели да се получат обекти, които да отговарят на определени условия, но да няма начин да се появят директно. Но разполагаме с достъпни прости обекти, от които можем с ясни и прости операции да получим други. Така при сложни задачи, в които няма директно решение, се използва методът на „еволюцията“ на потенциалните решения. Създадени са различни компютърни модели на зараждане, изменение, развитие, самовъзпроизвеждане и самоорганизация и загиване на структури. И за много от тях няма алгоритъм, който да дава каква ще бъде съдбата на определени обекти. А и когато има, той е толкова сложен, че по-лесно (и бързо!) може да се разбере бъдещото развитие, ако се проиграе на компютър, т.е. да се осъществи еволюцията на системата. Появиха се много „симулационни игри“, моделиращи живи процеси, някои много сполучливи.

Аналогията с еволюцията е ясна – правим генерации, при която има наследяване на придобитите признаци от предишното ниво. Можем да не контролираме процеса и да го оставим да се развива, докато се получи нещо добро. Но можем и да го контролираме и да определим дали се движи в правилна насока, да се намесим, като променим параметрите... И дори ако

не ни харесва, да го започнем отново – така правим **Еволюция на Еволюциите**. А защо не и дори да пусне една нова Вселена. (Големия взрив?)

Питах се „какво е Земята – планета, на която по щастлива случайност се е самозародил и развил живот или проява на задължението на един развит разум да породи друг“? А може би и експеримент, лаборатория на развита цивилизация. Дори нашата млада цивилизация се занимава със селекция на домашни животни и растения, какви ще са възможностите на една хилядократно по развита цивилизация? И след като ние ашладисваме диво дръвче и то става по-добро, възможно ли е тя да е „ашладисвала“ някои маймуни? Всички тези хипотези бяха възможни и не противоречаха на Науката.

И не е ли такава постановка „Отрицание на отрицанието“ на креационизма? Никаква мистика, напротив – тя **показва потенциалното могъщество на разума, на науката, нейните безгранични възможности**.

Надявах се, че на сциентистите ще допадне идеята за замяна на „Бог“ с „много по-развита цивилизация, разум, който в еволюцията си може и да има съвсем различна от нашата физическа структура, дори енергийно поле“. И дори ще са възхитени! Но не всички и тук се появява нов въпрос.

9. Не определят ли подсъзнателни комплекси възгледите ни по темата?

За моя изненада идеята на т. 8. често среща негативни реакции, вероятно излизащи дълбоко от подсъзнанието. И емоционалното неприемане, че сме резултат на нечия (разумна!) дейност (както и обратното – подсъзнателно желание да сме такъв резултат), е добре да се изследва от психолози и антрополози. Защо за някои това е нещо по-ужасно и от това да си разбрал, че си осиновен/а или незаконно роден/а? А за други е неприемливо, дори обидно, да си резултат от случайно появили се мутации. Дали заченатият ин-витро е с нещо по-долу (или е нещо повече) от „естествено“ появилия се? Не е ли по-хубаво ако си резултат на внимателно поправени гени и затова има много по-малък шанс да се разболееш от рак. Всичко това ме навежда на въпроса. Дали няма да се окаже, **че именно тази подсъзнателна психологическа нагласа е водеща в стремежа на човек да защитава едната или другата теза?** И по специално на идеи с глобален мирогледен характер, свързани с произхода на Вселената или с произхода на живота на земята. Лично аз много повече бих се радвал ако науча, че съм бил желан и разумно програмиран, отколкото ако съм случаен продукт на напила се и действала без задръжки двойка, или на случайно появили се молекули. (Какво следва за психологическото ми състояние и комплексите ми от това не зная, но следва поне тази статия.) И като стана дума за психология – дали хората, които днес яростно критикуват ИД и пламенно подкрепят наложилата се ЕТ не са с психологическа нагласа близки до тези на хората, които навремето пламенно са подкрепяли позицията на църквата (властта) и яростно са оборвали (и горили) еретиците. А също и до тези, които пламенно подкрепяха марксизма-ленинизма и яростно оборваха идеализма, капитализма и „буржоазната философия“. Такива просто са догматици и етатисти по дух, подкрепящи естаблишмента и официално признатите доктрини.

10. За „православните атеисти“

Накрая ще призная, че вероятно известно влияние за по-либералното ми отношение към ИД бе оказало и отвращението от лицемерието на казионния атеизъм на съветския блок, набързо заменил атеизма с (казионно) ортодоксално православие. Което показваше и колко плитки и конюнктурни са били декларираните атеистически убеждения. Много компрометиращо за една идея (в случая атеизма) е, Ако доскоро твърди нейни привърженици масово се отказват и защитават нейното пълно отрицание. Това показва, че позицията им или е не е била резултат на осъзната убеденост или (по-малко вероятно) са се убедили в неправотата на атеизма и съзнателно са станали вярващи. (Оставям на други да обяснят причините за „еволюцията“ на бившите активни атеисти. Може би когато „Big brother“ им нареди – стават „убедени атеисти“, а когато има друго нареждане – стават „вярващи православни християни“.) Но каквото и да е обяснението, този факт е много силен косвен удар и по привържениците на ЕТ, която бе жалон на материализма, важен елемент на идеологията му. Не мислех че ортодоксално православие може да се съчетава с ЕТ?! А какво мислят критиците на ИД? Повечето, може би от неудобство, игнорират и избягват темата. А не трябва!

Интересното бе и че голяма част и от тези, които запазиха атеистичните си убеждения и са привърженици на ЕТ, проявяват непоследователност, като често гласуват за днес напълно подкрепящи религията и църквата партии. И дори са изпълнени със симпатия към днешна, Путинова Русия (няма ли и тук остатъчен образ?), въпреки нейното, силно подкрепяно от властта архаично старообрядно православие. Та ми бе интересно как си обясняват колеги атеисти като Л. Гурова и други видни „богоборци“ това, че в Русия, след над 70 години изключително агресивен атеизъм, основна част и от казионната идеология, и от образованието, категорично се обърнаха към религията? И то пак изключително агресивно и активно подкрепяно от властта. И най-странно – от кадри на КГБ, известна с борбата срещу религията, включваща и систематично събаряне на православни храмове, и преследването на православни религиозни дейци! (Нещо, което днешните православни Путинофили се правят че не знаят.) Защо от КГБ решиха да заменят марксизма, който все пак се основаваше и на някои научни и философски теории и постановки, с едно най-архаично, старообрядно православие?! То не е ли „опим за народа“? И как се съчетава с ЕТ? Интересно ми бе и дали креационистите използват този ренесанс на религията в Русия като аргумент срещу ЕТ.

ЛИТЕРАТУРА

- Гурова, Л. 2016. Интелигентният дизайн: какво той е и какво не е и как обикновен непрофесионализъм компрометира родната философия (и наука). // *Философски алтернативи*, 4, 115–125.
- Лем, Ст. 1968. *Сумма Технологии*. Москва: „Мир“.
- Петров, С. 1981. Мислене с първа производна. // *Философска мисъл*, 1981/12.
- Табаков, Мартин. 2015 Марксизмът след рухването на системата (логически поглед отстрани). // *„Философски алтернативи“*, 1, 5-22.